

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Democratic parties in the Low Countries and Germany: Origins and historical developments

Geismann, G.

Citation

Geismann, G. (1968). Boekbespreking van: Democratic parties in the Low Countries and Germany: Origins and historical developments. *Acta Politica*, 3: 1967/1968(2), 177-178. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451009>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451009>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

tekenis voor de studie van de EEG maar ook voor hen die zich in het algemeen met pressiegroepen bezig houden.

Het boek bevat achtereenvolgens hoofdstukken over de basis van het optreden van de pressiegroepen bij de EEG, de Europese pressiegroepen (de z.g. 'Sechserverbande'), de samenwerking tussen de groepen en de afdelingen van de Europese Commissie, de geïnstitutionaliseerde vertegenwoordiging van de groepen in de consultatieve organen en de betrekkingen tussen de groepen en het Europese Parlement en de Raad van Ministers. Fischer geeft een uitvoerige, gedegen en goed gedocumenteerde beschrijving van de institutionele kaders.

Het is jammer dat een aantal belangwekkende opmerkingen over de feitelijke interactie van pressiegroepen en Europese organen veel minder gedocumenteerd zijn. Dit stelt temeer teleur waar de schrijver meer dan tweehonderd pressiegroepen schriftelijk om inlichtingen verzocht en een honderdtal gesprekken met betrokkenen voerde. Fischer heeft dit materiaal en zijn ervaringen tijdens werkzaamheden bij de Europese Commissie uiteraard gebruikt, maar hij heeft er minder uitgehaald dan mogelijk zou kunnen zijn. Zowel de gestelde vragen als de verstrekte antwoorden blijven voor de lezer in het duister.

Fischer heeft mijns inziens niet aangetoond dat zijn optimistische visie over de heilzame samenwerking tussen de Commissie en de pressiegroepen geheel gerechtvaardigd is. Hij beweert enerzijds dat de adviesorganen de basis van de wilsvorming in de Gemeenschap verbreden en daardoor de besluitvorming democratischer maken, maar anderzijds dat de invloed van de 'Sechserverbande' beperkt is tot 'eine interessengeprägte Sachverständigenfunktion.' Hij laat zien hoezeer de belangen van de Europese Commissie en van deze groepen parallel lopen en dat de groei van deze groepen krachtig door de Commissie werd bevorderd. De vraag komt dan op, of bij dit samenspel van ambtelijke en verbonds 'Eurocraten', die volgens Fischer veelal als 'unbezahlten Hilfskräfte der Gemeinschaft' fungeren, er van dat democratischer maken van de wilsvorming veel terecht komt. Kan men deze groepen nog als de werkelijke vertegenwoordigers van de belanghebbenden beschouwen?

Fischer loopt wat te gemakkelijk heen over de uitsluiting bij het overleg van de communistische vakbonden; juist in verband met de door hem gelegde nadruk op de democratische betekenis van dit overleg.

Tegen een aantal ondergeschikte punten in het boek kan men ook bezwaar maken. Bijvoorbeeld tegen de bewering dat de Nederlandse Spoorwegen 'nach rein kaufmännischen Gesichtspunkten' geleid worden (blz. 141, noot 259).

Het is niet juist als Fischer concludeert:

'Mit insgesamt 16 beratenden Ausschüssen had die institutionalisierte Beteiligung der Verbände bereits jetzt einen Umfang erreicht, wie er in dieser Vielfalt weder im internationalen noch im einzelstaatlichen Bereich anzutreffen ist.' (blz. 188). Alleen al het aantal raden en commissies bij de centrale overheid waarin de Nederlandse vakcentralen vertegenwoordigd zijn, bedraagt een veelvoud van 16. Ook in Groot-Brittannië kent men een zeer groot aantal van dit soort lichamen.

In het algemeen bevestigt Fischer de bevindingen in het rapport *Pressiegroepen in de EEG* (Europa Instituut Universiteit van Amsterdam, Deventer, 1965), al komt het Economisch en Sociaal Comité er bij hem wat beter af. Hij heeft echter veel steekhoudende kritiek op de al te optimistische visie van Gerda Zellentin (in: *Der Wirtschafts- und Sozialausschuss der EWG und Euratom*, Interessenrepräsentation auf übernationaler Ebene, Leiden, 1962).

G. H. Scholten

VERKADE, w., *Democratic parties in the Low Countries and Germany. Origins and historical developments.* Leiden (Universitaire Pers), 1965. -331 p. f 40,-.

Obwohl Staat und Gesellschaft der Niederlande geradezu ein ideales Studienobjekt für Soziologen und Politikwissenschaftler darstellen, lassen sich die diesbezüglichen Arbeiten in nicht-niederländischer Sprache an den Fingern abzählen. Schon das genügt, um eine in englischer Sprache veröffentlichte Studie, die sich mit den niederländischen Parteien befasst, zu begrüßen. Noch veil erfreulicher ist, dass ausserdem die belgischen und deutschen Parteien behandelt werden, über die es im englisch-sprachigen Raum ebenfalls nur spärliche Literatur gibt.

In seiner Zielsetzung kritisiert der Autor zunächst und mit Recht die übliche Art, Parteiengeschichte zu schreiben. Man beschränke sich entweder auf die Parteien eines einzigen Landes oder auf Parteien verschiedener Länder mit ähnlichem ideologischen Hintergrund. Im ersten Fall bestehe die Gefahr, die spezifisch nationale Konkretion von Partei-Ideologien als normal zu betrachten und die Vielfalt möglicher Lösungen zu übersehen; im zweiten Fall neige man leicht dazu, das Wechselspiel zwischen den verschiedenen Parteien zu vernachlässigen und die Rolle des beschriebenen Parteityps zu überschätzen. (p. 7)

Um diese Nachteile zu vermeiden, will der Autor eine Geschichte der *verschiedenen* demokratischen Parteien *mehrerer* Länder, nämlich Belgiens, Hollands und Deutschlands schreiben. Als Hauptgrund für diese Auswahl nennt er Parallelen in der sozialen Entwicklung, im ideologischen Muster und in der Entwicklung von Wahlsystemen.

In einem einleitenden Kapitel über 'Parties as legal postulates and sociological realities' kommt Verkade im Anschluss an Ostrogorski, Michels und Marx Weber zu dem Ergebnis, dass alle Parteien in mehr oder minder starkem Masse oligarchische Elemente aufweisen. Da ihm der Einfluss des 'gewöhnlichen interessierten Bürgers' als Prüfstein für den demokratischen Standard von Parteien gilt, schenkt er im folgenden historischen Überblick der Position von Minderheiten, dem Einfluss unabhängiger Persönlichkeiten auf politische Massnahmen und der Nachfolge in den Führungsstäben besondere Beachtung. 'Internal tension, threads of scission, initiatives for merging are therefore as much vital as the results of elections, the chances of obtaining office or the parliamentary defeat of a government'. (p. 19)

Es folgt, nach Ländern getrennt, eine Parteiengeschichte in drei Etappen: 1) die Ursprünge der Parteibildung bis zum I. Weltkrieg, 2) die politische Entwicklung zwischen den beiden Kriegen, 3) der demokratische Widerstand gegen den National-Sozialismus und die demokratische Neugestaltung nach dem II. Weltkrieg. Vorgeschaltet sind jeweils Kapitel, in denen mehr oder weniger global die geistesgeschichtlichen, sozialen, technischen, weltpolitischen Hintergründe skizziert werden.

Es ist nicht leicht, Verkades Leistung gerecht zu werden. Sein Buch liefert einen reichen Schatz wertvoller Informationen und ist insofern zweifellos besser als alles, was bisher über die Parteien der drei behandelten Länder auf englisch erschienen ist. Dass dabei im wesentlichen nicht über das hinausgegangen wird, was die einschlägige Literatur enthält, ist in diesem Zusammenhang ohne Belang. (Für Deutschland vermisst man übrigens einen Hinweis auf die wichtigen Arbeiten von Bracher, Golay, Heidenheimer, Nipperdey, Wildenmann.)

Wohl aber muss gefragt werden, ob das anfangs gesteckte Ziel erreicht wird. Es fällt schwer, dafür positive Anhaltspunkte zu finden. Die Hauptkritik lässt sich in die Frage fassen: Hätte sich irgendetwas geändert, wenn der Autor seine Arbeit

in drei getrennten Büchern über resp. Belgien, Holland und Deutschland publiziert hätte? Mit anderer Worten: Handelt es sich nicht, entgegen dem ausdrücklichen Plan, um eine bloss Zusammenfügung von drei isolierten Parteigeschichten? Das Buch ist 'essentially noncomparative', denn weder wird irgendwo ein Ländervergleich versucht, noch finden sich in der deskriptiven Parteigeschichte der einzelnen Länder Elemente einer vergleichenden Analyse von Parteytypen. Auch die vorgeschalteten, manchmal ein wenig schulbuchhaft-journalistisch anmutenden Hintergrundkapitel liefern nur zusätzliche Information, nicht aber eine Erklärungsbasis. Man liest, teilweise nicht ohne Mühe, eine zuweilen allzu geraffte, dann wieder reichlich detaillierte Darstellung des politischen Geschehens und muss ich am Ende mit einem dreifachen 'Aha-Effekt' begnügen: so also war's in Belgien, so in Holland, so in Deutschland. Vergeblich sucht man nach Kausal- und Bedingungsbeziehungen, nach Querverbindungen, nach Hinweisen auf Parallelen und Unterschiede, die mehr als zufällig sind, nach Erklärungen, — kurz: nach neuen Erkenntnissen.

Doch auch hinsichtlich des vorgelegten Materials stellen sich Fragen. Im wesentlichen handelt es sich um die Darstellung (partei-)politischer Ereignisse und Gegebenheiten auf höchster Ebene (Regierung, Parlament, Parteiführung). Das ist ein legitimes Vorgehen, zumal eine soziologische Analyse innerparteilichen Geschehens einem zweiten Band vorbehalten ist. Nur hätte man gerne etwas über die Kriterien erfahren, nach denen die mitgeteilten Fakten ausgesucht wurden (das Kapitel über die Bundesrepublik erweckt den Anschein, als ob diese Frage eher an Keesings Archiv zu richten sei), und über die Relevanz dieser Fakten innerhalb des Rahmens, in den sie gestellt sind. So lässt sich der Eindruck des Zufälligen und Subjektiven nicht ganz vermeiden. Vermutlich ist das aber nicht anders zu machen ohne die fehlende Theorie, die übrigens ihrerseits nur durch vergleichende Analyse getestet werden könnte.

Was den Inhalt im einzelnen betrifft, so ist dagegen wenig einzuwenden. Vielleicht ein Detail (p. 112): Für eine Verfassungsänderung ist in den Niederlanden zunächst eine einfache und nach den Wahlen eine Zweidrittel-Mehrheit in beiden Kammern erforderlich, nicht umgekehrt.

Beklagenswert schlecht allerdings ist die Redaktion des Buches. Die Zahl der Druckfehler ist Legion (so enthalten allein die Fussnote 4 auf p. 123 fünf, die Fussnote 84 auf p. 268 sogar acht Fehler). Zahllose Namen sind immer oder häufig falsch geschrieben: Ostrogorski, Lassalle, Schumacher, Erhard, H. G. Wieck, Stephanie Münke (nicht: Maenke), Werner (nicht: Walter) Bergengruen. Auch der Fussnoten- und Registerapparat enthält so viele Fehler, dass man bald die Lust, ihn zu benutzen, und das Vertrauen in ihn verliert.

Nochmals: das Buch hat seine Meriten und steht den üblichen Parteigeschichten in nichts nach. Es erhebt selbst aber einen beträchtlich grösseren Anspruch, ohne ihm indessen gewachsen zu sein.

Georg Geismann

MARX, KARL, *Het kapitaal*. Een kritische beschouwing van de economische politiek. I. Het productieproces van het kapitaal. Vertaald door dr. I. Lipschits. Hilversum etc. (C. de Boer, Paul Brand), 1967. —604 p. f 37,50.

De eerste druk van *Das Kapital*, Kritik der Politischen Ökonomie I verscheen in 1867 dus honderd jaar geleden. De latere delen zijn tussen de jaren 1885—1894 door F. Engels verzorgd. Dr. Lipschits heeft zich aan de vertaling van het

eerste deel gewaagd en getuigd moet worden dat dit inderdaad een heel waagstuk is; een waagstuk dat Lipschits er behoorlijk goed heeft afgebracht. Vooreerst mag de vraag gesteld worden of het nog zin heeft dit enorme werk te ondernemen een eeuw na het eerste verschijnen van het boek en nadat in de Westerse wereld zoveel kritiek over het hoofd van Marx is uitgestort. Gezegd moet worden dat Marx zelf deze kritiek wel verwacht heeft, getuige zijn citaat van Dante aan het eind van de eerste druk van *Das Kapital*: 'Geh deinen Weg und lass die Leute reden'. Jammer overigens dat hij zijn eigen raad niet steeds heeft opgevolgd: zijn polemieken zijn eindeloos en soms dodelijk vermoeiend.

Maar nu de vraag naar de zin van deze vertaling. Men kan om twee redenen denken dat de vertaling geen zin heeft en wel:

1 omdat iemand die Marx kan lezen, zeker ook een Duits boek kan lezen.

2 omdat de theorieën van Marx of verouderd of weerlegd zijn.

Beide argumenten deugen niet. Wat het eerste argument betreft het volgende. Als men het werk van Marx vertaald in behoorlijk goed en modern Nederlands kan lezen, is het nog lang niet zeker dat men de oorspronkelijke Duitse tekst kan verstaan. De schrijfwijze van Marx biedt een moeilijkheid op zichzelf. Bovendien lijkt mij voor het oorspronkelijke werk een voordeel om een Hollandse tekst naast de Duitse te kunnen raadplegen, al ware het alleen ter verificatie van het eigen begrip.

Wat de kwestie van het verouderen of weerleggen van het werk van Marx aangaat het volgende. Er is een zee van kritiek over zijn hoofd heen gegaan. Inderdaad is niet alles wat hij geschreven heeft, houdbaar. Ware het wel zo, dan zou de wetenschap honderd jaar hebben stil gestaan. Maar wel opmerkelijk is dat veel van zijn critici ver onder de maat en ver onder Marx zelf gebleven zijn. Men kan rustig zeggen: ten detrimente van de analyse. Zo goed als er een vulgair-Marxisme bestaat, bestaat er een vulgair anti-Marxisme: de serieuze Marx-critici niet te na gesproken, die overigens bijna steeds waarderende kritieken hebben gepubliceerd. Het meest fundamentele kritiekpunt is natuurlijk Marx' waarde-theorie. Het lukt hem — volgens zijn scherpste critici — niet om de verschillende soorten arbeid bijv. van een spinner en een wever op één noemer te brengen, met elkaar in waarde te vergelijken en dan wordt natuurlijk een waarde theorie onmogelijk. Hij voert zelf de bekende constructie van de 'Arbeitsgallerte', de arbeidsgelei in, om deze gelei tot een homogene massa arbeid te maken. Dit is natuurlijk een soort abstractie — als men wil zelfs een chimère. Maar nu is het spijtig voor de invloedrijkste van de Marx critici — de Oostenrijkse en de Anglo-Amerikaanse school — dat zij voor hetzelfde gat gevangen zitten. Hun nuttigheid is een even zo groot doodlopend slop als Marx' arbeidsgelei (Lipschits vertaalt Arbeitsgallerte met 'arbeid').

Laten wij eens trachten de nuttigheid van een show van Toon Hermans en van een uitzending van Herman Emmink in hun nutshoeveelheden te vergelijken. Dit is natuurlijk onmogelijk maar toch resulteert het eerste in de prijzen van entreekaartjes en de laatste in kijkgeld en prijzen van radio's. Ik meen dus dat Lipschits een nuttig werk heeft gedaan met deze vertaling. Vooral ook gezien het feit dat Marx kritiek of wat er voor door gaat, gelezen wordt zonder dat de lezer ooit een woord van de oorspronkelijke tekst gelezen heeft. Lipschits heeft dit laatste wel zeer vergemakkelijkt. In het algemeen wordt er te weinig gedaan aan doctrinen geschiedenis waardoor oude fouten steeds weer als nieuw worden opgedist.

De vertaling van Lipschits is tamelijk vrij. Dit maakt het geheel leesbaar maar neemt iets weg van de eigenaardigheid van de stijl van Marx. Jammer is dat de vertaling van de titel beslist fout is. Kritik der Politischen Ökonomie vertaalt hij met 'een kritische beschouwing van de economische politiek'. Nu betekent in de taal en in de tijd van Marx Politische Ökonomie hetzelfde als het Engelse